

УДК 342.951.4(477)+347.95

DOI <https://doi.org/10.32782/2078-3566-2025-4-18>

Руслан ВАЛІЄВ

кандидат педагогічних наук

(Дніпровський державний університет внутрішніх справ,

м. Дніпро, Україна)

ruslan.valiev@dduvs.edu.ua

ПОЗИЦІЇ Й АРГУМЕНТИ АПЕЛЯЦІЙНИХ СУДІВ ПІД ЧАС УСТАНОВЛЕННЯ ВІДСУТНОСТІ ПОДІЇ ТА СКЛАДУ БУЛІНГУ В УКРАЇНІ: ЗА МАТЕРІАЛАМИ СПРАВ 2024–2025 РОКІВ

Одразу після визнання в Україні булінгу адміністративним правопорушенням вітчизняні правознавці здійснили низку наукових досліджень. Проте залишилися недослідженими аргументи й позиції судів апеляційної інстанції у випадках, коли вони визнавали відсутність складу та/або події правопорушення.

Для узагальнення аргументації апеляційних судів автор звернувся до рішень 2024–2025 року, коли судова практика природним чином сформувала певні позиції та впливові рішення. Проаналізувавши зміст судових постанов, автор визначив кластер рішень, у яких суди встановили брак належних і допустимих доказів: по 8 справах це пов'язано з недоведеністю систематичності насильницьких діянь, по 5 справах – з недоведеністю завданої шкоди (чи ризику шкоди).

У дослідженні обгрунтовані певні рекомендації: приділяти більшу увагу якісному, а не кількісному критерію систематичності насильницьких діянь, щодо нагальної потреби у висновках Верховного Суду стосовно проблемних аспектів застосування норм права у сфері протидії булінгу.

Ключові слова: булінг (цькування) учасника освітнього процесу, судова практика, апеляційні суди, докази, КУпАП, протокол про адміністративне правопорушення.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Інтеграція українського суспільства до європейського відбувається поступово й у різних сферах. Зокрема, імплементація західних цінностей і пріоритетів суспільного розвитку реалізується у сфері юридичного та правоохоронного захисту прав і свобод людини. Так, пріоритетом правоохоронної діяльності є боротьба з насильницькими правопорушеннями, проте тривалий час акцент був на протидії кримінальним діянням. Останніми роками в центрі уваги правоохоронців постала протидія фактам адміністративно-караних насильницьких дій, які донедавна взагалі розцінювалися як незначні інциденти, що не завдають шкоди здоров'ю, правам і свободам потерпілого [6].

Дійсно, Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) доповнено ст. 173-2, яка встановлює адміністративну відповідальність за вчинення домашнього насильства, ст. 173-5, що забороняє мобінг (цькування) працівника, ст. 173-6, яка визнає адміністративне покарання за вчинення насильства за ознакою статі, тощо. Серед цих правопорушень особливий інтерес викликає булінг (цькування) учасника освітнього процесу (далі – булінг). Актуальність протидії саме цим правопорушенням зумовлена низкою факторів:

© Р. Валєєв, 2025

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-8593-5515>

- молоде покоління є запорукою майбутнього українського суспільства, тому його психічне здоров'я має високе соціальне значення;
- сама психіка дітей перебуває в стадії становлення, викликів, випробувань і тому легко наражається на небезпеки, які можуть завдати значної шкоди психічному здоров'ю в силу уразливості й несформованості ментальних структур;
- спостерігаються значні масштаби булінгу та суміжних із ним посягань на психічне та фізичне здоров'я учасників освітнього процесу;
- фахівці констатують поширеність проблем юридичної кваліфікації, документації, доказування таких правопорушень у силу їх новизни для українських правоохоронців і судів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Не випадково, що лише останніми роками в Україні проблематиці булінгу присвятило дослідження багато правознавців. Зокрема, у 2019 році Н. Опольська визначила юридичний склад булінгу, А. Джуська й В. Джуський розкрили сутність булінгу в контексті порушення права дитини на повагу до її гідності. Наступного року Ю. Градова визначила окремі проблемні аспекти кваліфікації відповідних адміністративних правопорушень, а І. Дрок надала характеристику провадженню у справах про булінг. Є. Соболев у 2021 році здійснив аналіз шести відповідних судових справ, пов'язаних з учиненням булінгу, а Р. Миронюк у тому ж році оцінив ефективність адміністративної відповідальності за булінг. У 2022 році М. Приходько виконала дисертаційне дослідження адміністративної відповідальності за булінг (цькування) в Україні, наступного року О. Назарова узагальнила певний зарубіжний досвід застосування кримінальної відповідальності до осіб, що вчиняють булінг і мобінг.

Зазначимо, що Є. Соболев слушно зробив висновок про «відсутність чіткого розуміння сутнісної складової категорії «булінг» і її характерних ознак», що «на практиці ускладнює процеси ідентифікації булінгу не лише під час судового розгляду справи, а й також на етапі складання протоколів про адміністративне правопорушення» [27]. О. Назарова акцентувала труднощі під час тлумачення та правозастосування відповідних норм [5], а Ю. Градова [3] та І. Дрок [4] визначили певні недоліки, притаманні протоколам про відповідні правопорушення.

Формування цілей статті (постановка завдання). Спираючись на ці дослідження, ми визначили таку мету вивчення позицій та аргументів апеляційних судів під час визнання відсутності події та складу булінгу (цькування) учасників освітнього процесу в Україні останнім часом, коли судова практика певною мірою устоялася.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аналізуючи постанови по справах, по яких апеляційна інстанція не встановила склад булінгу, можемо виокремити великий *кластер справ*, у яких критичною підставою є *відсутність системи належних і допустимих доказів*, які узгоджуються між собою, необхідні та достатні для доведення винуватості згідно зі стандартом «поза розумним сумнівом» [26].

Зокрема, відсутність такої системи доказів установив Дніпровський апеляційний суд 1 квітня 2024 року при розгляді справи № 214/10013/23 [7] за апеляційної скаргю сторони потерпілого. Протокол про адміністративне правопорушення складений за те, що комендант студентського гуртожитку (тобто учасник освітнього процесу, за висновком підрозділу поліції) «на протязі вересня-листопада 2023 р. у приміщенні гуртожитку ... систематично здійснювала булінг (цькування) у відношенні учасниці освітнього процесу, 2006 р.н., що виражалось у систематичних образах, критиці, висміювання у присутності інших, порушенні її приватного простору, чим могла бути завдана істотна шкода її психологічному здоров'ю» [7].

Але суд першої інстанції після дослідження матеріалів справи, документів, які сторони провадження надали як докази для підтвердження своїх позицій, допитавши потерпілу, свідків та особу, щодо якої складено протокол про адміністративне правопорушення, дійшов висновку про закриття провадження, оскільки досліджені й оцінені в судовому засіданні докази не доводять, що в діях відповідної особи вбачається умисне, систематичне здійснення булінгу. Зокрема, «Суд першої інстанції вважав, що особа, яка притягається до адміністративної відповідальності ... , як комендант гуртожитку ДПТНЗ КЦПОРКТРС, у відповідності до її посадової інструкції не є учасником освітнього процесу та жодного відношення до освітнього процесу не мала» [7]. Також місцевий суд визнав протокол про адміністративне правопорушення недопустимим доказом, оскільки він був складений на 16-й день після заяви про факт булінгу, у чому суд побачив порушення вимог ч. 2 ст. 254 КУпАП, яка вимагає складати цей процесуальний документ «не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту виявлення особи, яка вчинила правопорушення».

Із цими аргументами суду першої інстанції апеляційний суд погодився та відмовив у задоволенні апеляційної скарги потерпілої, пославшись на відсутність доказів учинення булінгу. На нашу думку, принциповим для такої позиції стало виявлення судом фактів допомоги потерпілій з боку особи, щодо якої складено протокол, і відсутність претензій на момент судового розгляду.

Для узагальнення судової практики важливою є позиція щодо кола осіб, які можуть бути суб'єктами булінгу, а саме факт визнання місцевим судом, що комендант студентського гуртожитку не входить у число учасників освітнього процесу. Проте апеляційний суд прямо не визначив свою позицію із цього аспекту. Ми ж хочемо звернути увагу, що чинний на момент розгляду цієї справи Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» [24] не містив норми про категорії учасників освітнього процесу, натомість Закон України «Про освіту» у статті 52 згадує «осіб, передбачених спеціальними законами та залученими до освітнього процесу у порядку, що встановлюється закладом освіти» [23]. Тобто підстав визнати коменданта учасником освітнього процесу в судів не було. Але чинний із 12.09.2025 Закон України «Про професійну освіту», на нашу думку, уже дає підстави розцінювати коменданта гуртожитку як учасника освітнього процесу, оскільки в статті 19 називає таку категорію, як «інші працівники закладу професійної освіти, які працюють у ньому за основним місцем роботи» [25].

Також звернемо увагу, що суперечливим виглядає трактування місцевим судом у цій справі вимоги КУпАП складати протокол протягом доби після виявлення правопорушника як вимоги складати протокол протягом доби після прийняття заяви, якщо в ній фігурує конкретна особа, що вчинила діяння.

У більшості справ, зарахованих нами до першого кластеру, брак доказів фіксувався судами апеляційної інстанції щодо *доведення систематичності (повторюваності) дій*, що разом становлять діяння булінгу. Так, Київський апеляційний суд розглянув по справі № 759/20981/23 [12] апеляційну скаргу захисника особи, яка притягується до адміністративної відповідальності за порушення ч. 3 ст. 173-4 КУпАП. Згідно з постановою суду першої інстанції, остання визнана винуватою в тому, що її малолітній син – учень 6-го класу гімназії – учинив булінг, «а саме дії сексуального та фізичного характеру» [12], стосовно однокласника.

В обґрунтування апеляційної скарги по цій справі зазначено, що протокол «складено щодо *разового протиправного діяння*, нібито вчиненого 16.10.2023 року, в той час як булінг (цькування) є систематичним (повторюваним) діянням, а протокол не містить відомостей про систематичний характер таких діянь». Навіть більше, згідно з висновком апеляційного суду, «жодне із перелічених у постанові [місцевого суду] джерел ... не містить доказів того, що 16.10.2023 року [син апелянта] вчинив у приміщенні гімназії «Академія» булінг...» [12]. На нашу думку, урахувавши відсутність системи належних і достатніх доказів, критичним

доказом стала довідка, що малолітній, який нібито вчинив насильницькі дії, у цей день перебував у медичному закладі.

Не встановили склад булінгу обидві судові інстанції по справі № 727/2930/25. Так, місцевий суд закрити провадження, виходячи з того, що матеріалами справи не доведено, що дії кривдника «мають систематичний характер, оскільки долученими до справи доказами підтверджено тільки один епізод конфлікту» [20]. Представник потерпілого посилався на відеоматеріали, на висновок психологічного дослідження, у якому «відслідковується наявність тривалого булінгу в навчальному закладі» [20] і те, що як булери виступали різні учні класу, тому систематичність «характеризується різним часом та місцем вчинення насильства під час навчального процесу, застосуванням різних видів насильства» [20].

Але апеляційний суд, дослідивши матеріали справи, установив, що долученими до справи *доказами не підтверджено систематичності* насильницьких дій саме з боку того однокласника, на матір якого складено протокол про адміністративне правопорушення. При цьому «посилання апелянта на те, що [він] діяв у змові з іншими особами, є безпідставним, не підтверджується жодними доказами» [20].

Проте по справі № 686/29643/24 постановою місцевого суду встановлено, що 5 жовтня 2024 року неповнолітня особа, будучи учасником освітнього процесу, з іншими особами здійснила булінг (цькування), що полягало в психологічному насильстві стосовно неповнолітнього потерпілого, «а саме за допомогою застосування засобів електронної комунікації (шкільна група Телеграм-каналу) прийняла участь у привселюдному обговоренні, приниженні потерпілого, що виражалось у висловлюваннях нецензурною лексикою відносно останнього, внаслідок чого заподіяна шкода психічному здоров'ю потерпілого, що призвело до його небажання відвідувати навчальний заклад» [19]. Апеляційна скарга ґрунтувалася, зокрема, нібито на несвоечасному складенні протоколу й тому висновку, що «дії його доньки не були узгоджені із іншими особами, в матеріалах справи відсутні докази на вчинення нею умислу по відношенню потерпілого, а її твердження про перебування на момент відправлення образливих повідомлень у іншій кімнаті, ніяким чином не спростовані» [19].

Крім того, апелянт зазначив, «що випадок, який стався в учнівському чаті у *вихідний день в приватному будинку*, не пов'язаний із освітнім процесом, а тому не може кваліфікуватися як булінг учасника освітнього процесу», і звернув увагу на недоведеність неодноразовості подібних діянь [19]. Цей аспект місця й часу правопорушення та їх стосунку до освітнього процесу є напрощуд цікавим і важливим, проте апеляційна інстанція утрималася від висловлення оцінки із цих аргументів апеляційної скарги.

Натомість апеляційний суд дійшов висновку «про відсутність беззаперечних доказів *систематичності* вчинення дій, які можна розцінювати як правопорушення, передбачене ст. 173-4 ч. 4 КУпАП» [19]. Він зазначив, що суддею першої інстанції досліджені безпосередньо всі докази, допитано свідків події, проте факти образ, приниження потерпілого з боку неповнолітнього сина апелянта, які б мали місце у вересні-жовтні 2024 року, до подій 5 жовтня 2024 р., не знайшли свого підтвердження, як не знайшли вони підтвердження й під час апеляційного розгляду [19].

Відсутність доказів систематичності насильницьких діянь з боку педагогічного складу також декілька разів зафіксована судами другої інстанції. Так, по справі № 204/15976/23, згідно з постановою місцевого суду, 22 листопада 2023 року в кабінеті заступника директора закладу освіти педагогічний працівник учиняв булінг (цькування) психологічного характеру систематично щодо неповнолітньої учениці, а саме погрожував розповсюдити її інтимні фото стороннім особам, у присутності педагогів принизив, стверджуючи, що вона займається проституцією, унаслідок чого заподіяна шкода психічному здоров'ю потерпілої, чим учинив правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 173-4 КУпАП [8]. В обґрунтування апеляційної скарги вчитель зазначив, що мав місце одноразовий конфлікт

та відсутня ознака повторюваності. У цьому випадку апеляційний суд визнав, що «до протоколу про адміністративне правопорушення не додано беззаперечних доказів систематичності вчинення дій» [8]. Зазначимо, що цитоване формулювання суті правопорушення «22 листопада (тобто протягом одного дня) *систематично* вчиняв булінг» є невдалою спробою формально вставити у фабулу правопорушення обов'язкову ознаку повторюваності (систематичності) дій.

Аналогічні вади притаманні формулюванню фабули правопорушення й по справі № 593/214/25. Так, у протоколі зафіксовано, що 31 січня 2025 р. у приміщенні школи вчителька початкових класів *систематично* здійснювала булінг (цькування), що полягало в психологічному насильстві, а саме в приниженні честі й гідності малолітньої учениці «за допомогою мобільного телефону, внаслідок чого могла бути заподіяна шкода психічному здоров'ю дитини» [17]. Місцевий суд заклав провадження по цій справі на підставі п. 1 ст. 247 КУпАП за відсутністю події та складу адміністративного правопорушення. Адвокат в апеляційній скарзі в інтересах потерпілої посилався, зокрема, на колективну заяву батьків учнів про булінг з боку цієї вчительки. Проте апеляційний суд акцентував, що під булінг «підпадають лише такі діяння, якими *цілеспрямовано та навмисно* спричиняється емоційна невпевненість, страх або іншим чином завдається шкода фізичному чи психічному здоров'ю» [17]. При цьому сформульована в протоколі суть адміністративного правопорушення не відповідає вимогам ст. 256 КУпАП, оскільки у ній *не зазначено, які дії вчинені* вчителькою щодо учениці є булінгом [17]. Зазначимо, що формулювання «31 січня 2025 року (тобто протягом одного дня) *систематично* здійснювала булінг» є невдалим і якраз ставить під сумнів повторюваність діяння.

Наявність одноразового конфлікту, а не булінгу з його систематичністю дій установив місцевий суд по справі № 471/248/25. Відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення по справі, «починаючи з 25.10.2024 р. класний керівник-викладач математики ... систематично, безпідставно вчиняла психологічне насильство на учасника освітнього процесу, малолітню ученицю 6-Б класу вказаного закладу ..., а саме при спілкуванні з нею вчитель підвищувала голос, кричала, використовувала образливі фрази, відбирала її мобільний телефон, що принижувало честь, гідність дитини, внаслідок чого малолітня ... не бажала та відмовлялася йти на уроки математики. Своїми діями [вчитель] могла завдати шкоди психічному здоров'ю дитини, чим вчинила правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 173-4 КУпАП» [13].

Ураховуючи певні факти (підозра з боку вчителя щодо порушення академічної доброчесності потерпілою ученицею, колективна підтримка вчителя з боку інших батьків та адміністрації закладу), а також *недоведеність систематичності* в діях вчителя (оскільки всі докази стосувались одиничного епізоду), апеляційний суд залишив апеляційну скаргу без задоволення [13].

По справі № 686/9360/24 апеляційні скарги подали обидві сторони. Так, учитель обвинувачувалася протоколом у тому, що «*протягом 2023–2024 навчального року, а саме 08.02.2024*» на уроці хімії словесно принизила та не відпустила до вбиральні малолітнього потерпілого учня 8-Г класу та 29.02.2024 словесно принизила потерпілого «в присутності здобувачів освіти, внаслідок чого могла бути заподіяна шкода психічному здоров'ю» [18]. Суд першої інстанції заклав справу у зв'язку з відсутністю складу правопорушення, проте в апеляційній скарзі представники потерпілого посілалися на те, що «усі показання сторони захисту і свідків з їх боку є заангажованими, нещирими, бо усі працюють в одному колективі, мають дружні відносини або професійну залежність» [18]. Натомість адвокат учителя просила видалити з «мотивувальної частини постанови посилання на обставину, що «в діях [вчителя], коли вона 08 лютого 2024 року не відпустила до туалету неповнолітнього ... , *вбачаються ознаки насильства* внаслідок чого могла бути заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю останнього» [18].

За висновком апеляційного суду, з посиланням на інформаційну довідку до Наказу МОН 2006 року [22] «ігнорування фізичних потреб дитини, зокрема, заборона піти до туалету, є одним із проявів жорстокого поводження з дітьми з боку вчителів» [18], тому в діях учителя, коли вона 8 лютого 2024 року не відпустила до туалету неповнолітнього учня, убачаються ознаки насильства, проте відсутні докази застосування будь-якого насильства до цього учня 29 лютого 2024 року, тому не доведена систематичність булінгу. Апеляційний суд погодився з висновком, що факт учинення вчителем проступку «належними та допустимими доказами поза розумним сумнівом не доведений, що в силу принципу презумпції невинуватості тлумачиться судом на її користь» [18]. Зокрема, суд звернув увагу на те, що суб'єктивна сторона булінгу постає у *формі прямого умислу*, коли кривдник усвідомлює протиправний характер свого діяння, передбачає його шкідливі наслідки та бажає їх настання.

Ще один факт відсутності доказів систематичності в діях педагогічних працівників установлено саме апеляційним судом по справі № 725/3075/24. Відповідно до постанови місцевого суду, апелянт «в період часу з лютого 2024 року та 06.03.2024 року в приміщенні гімназії», будучи учасником освітнього процесу (директором), «систематично здійснювала булінг, що полягає в психологічному насильстві, а саме: принижувала честь та гідність [трьох учениць] 8Б класу, чим вчинила адміністративне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 173-4 КУпАП» [21]. В апеляційній скарзі зазначено, що суд «не встановив наявності систематичності вчинення протиправних дій» [21], а всі досліджені докази стосуються одичного факту, що мав місце 6 березня 2024 р.

Апеляційний суд зазначив, що «*систематичність* (повторюваність) діяння як обов'язкова ознака булінгу *матиме місце у разі вчинення трьох і більше* аналогічних або подібних діянь, які спрямовані на досягнення єдиного результату» [21], і дійшов висновку про недоведеність систематичності діянь. При цьому, за висновком апеляційного суду, суд першої інстанції «обмежився лише переліченням цих доказів у постанові, однак їх суті та аналізу не виклав. Отже, судові рішення є невмотивованим та з його змісту не можливо зробити висновків, якими доводами керувався суд, визнаючи вину ватаю [педагога]...» [21]. Крім того, апеляційний суд акцентував, що місцевий суд «не встановив, що внаслідок дій директора ... могла бути завдана шкода психічному здоров'ю потерпілих, [а] наявність наслідків є обов'язковою ознакою для висновку про наявність складу правопорушення, а суд таких наслідків не встановив та у формулюванні адміністративного обвинувачення, а також у змісті постанови не зазначив» [21].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, серед справ, по яких апеляційні суди не змогли встановити події чи/або складу булінгу, можна визначити перший кластер справ, у яких цьому завадило брак належних і допустимих доказів (відзначимо, що раніше подібний кластер і недоліки визначено при аналізі справ щодо домашнього насильства [1] і злісної непокори законним вимогам поліцейського [2]). По 8 справах це пов'язано з недоведеністю систематичності насильницьких діянь (справи № 759/20981/23 [12], № 727/2930/25 [20], № 686/29643/24 [19], № 204/15976/23 [8], № 593/214/25 [17], № 471/248/25 [13], № 686/9360/24 [18], № 725/3075/24 [21]). При цьому чіткий аргумент щодо кількості фактів насильницьких діянь, які дають підстави визнати їх систематичними, висловлена Чернівецьким апеляційним судом, який зазначив, що «у *разі вчинення трьох і більше* аналогічних або подібних діянь, які спрямовані на досягнення єдиного результату» [21]. Така позиція відповідає інтерпретації кількісного критерію систематичності домашнього насильства, обґрунтованої, зокрема, Касаційним кримінальним судом по справі № 583/3295/19 [9]. Проте звернемо увагу, що у відповідних рішеннях Верховного Суду України все ж таки мова йде про кримінальну відповідальність, а також у них слушно акцентується не лише кількісний, а і якісний критерій систематичності насильства: «Сама ж систематичність характеризується як кількісним критерієм (багаторазовість періодично

здійснюваних дій), так і якісним, яким є взаємозв'язок, внутрішня єдність, що утворює наполегливу протиправну поведінку винуватої особи стосовно певного потерпілого чи потерпілих» [10]. По фактах булінгу судовим інстанціям у подальшому також знадобиться застосовувати якісний і кількісний критерій систематичності, причому останній може становити лише два факти насильницьких дій. Уважаємо за необхідне також підкреслити пріоритетність *якісного критерію* систематичності. Тобто коли ідентичні чи подібні насильницькі дії вчинялися періодично протягом певного строку й під час збирання доказів не вдається встановити конкретні дати окремих дій (як це було по справі № 760/5815/24) [11]. Якщо буде доведено єдиний мотив і/або мета насильницьких дій, цей склад можна визнати булінгом.

В окремих випадках брак доказів пов'язаний також із недоведеністю завданої шкоди (чи ризику завдання шкоди): по справах № 725/3075/24 [21], № 554/13668/24 [14], № 554/13960/24 [15], № 566/512/23 [16], № 760/5815/24 [11]. Як правило, по цих справах фігурували факти психічного насильства, які мали ознаки повсякденного, напівжартівливого, провокативного спілкування, притаманного підліткам, особливо в онлайн-комунікації з однолітками.

Подальшими напрямками наукових розвідок постають, зокрема, дослідження справ, у яких судами встановлено певні недоліки при оформленні протоколів.

Список використаних джерел

1. Валєєв Р.Г. Позиції Верховного Суду з проблемних аспектів судової практики у сфері протидії домашньому насильству. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту ім. Е. О. Дідоренка*. 2024. № 1 (105). С. 60–75. DOI: 10.33766/2786-9156.105.60-75.
2. Валєєв Р. Г. Судова практика апеляційних інстанцій щодо злісної непокори законним вимогам поліцейського під час комендантської години. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту ім. Е. О. Дідоренка*. 2025. № 1 (109). С. 99–115. DOI: 10.32782/2786-9156.109.1.99-115.
3. Градова Ю.В. Кваліфікація адміністративного правопорушення як булінг: проблемні аспекти. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2020. С. 85–90. DOI: 10.26565/2075-1834-2020-30-10.
4. Дрок І. Провадження у справах про булінг. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 149–152. DOI: 10.32849/2663-5313/2020.7.25.
5. Назарова О. О. Зарубіжний досвід застосування кримінальної відповідальності до осіб, що вчиняють булінг та мобінг. *Часопис Київського інституту інтелектуальної власності та права*. 2023. № 3. С. 3–8.
6. Подолання домашнього насильства – це пріоритетне завдання для МВС – Катерина Павліченко. МВС України. 29.10.2021. URL: <https://mvs.gov.ua/press-center/news/podolannya-domasnyogo-nasilstva-ce-prioritetne-zavdannya-dlya-mvs-katarina-pavlicenko>.
7. Постанова Дніпровського апеляційного суду від 01 квітня 2024 р. по справі № 214/10013/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118435645>.
8. Постанова Дніпровського апеляційного суду від 02 лютого 2024 р. по справі № 204/15976/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116863296>.
9. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду України від 25 лютого 2021 р. по справі № 583/3295/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95213443>.
10. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду України від 14 червня 2022 р. по справі № 585/3184/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105301745>.
11. Постанова Київського апеляційного суду від 06 травня 2024 р. по справі № 760/5815/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118991312>.
12. Постанова Київського апеляційного суду від 29 січня 2024 р. по справі № 759/20981/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116774153>.
13. Постанова Миколаївського апеляційного суду від 14 липня 2025 р. по справі № 471/248/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128839712>.
14. Постанова Полтавського апеляційного суду від 18 березня 2025 р. по справі № 554/13668/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126207415>.
15. Постанова Полтавського апеляційного суду від 30 травня 2025 р. по справі № 554/13960/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127754415>.

16. Постанова Рівненського апеляційного суду від 15 березня 2024 р. по справі № 566/512/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117722229>.
17. Постанова Тернопільського апеляційного суду від 07 квітня 2025 р. по справі № 593/214/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126381640>.
18. Постанова Хмельницького апеляційного суду від 14 лютого 2025 р. по справі № 686/9360/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125196256>.
19. Постанова Хмельницького апеляційного суду від 24 січня 2025 р. по справі № 686/29643/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124669258>.
20. Постанова Чернівецького апеляційного суду від 01 травня 2025 р. по справі № 727/2930/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127006339>.
21. Постанова Чернівецького апеляційного суду від 04 липня 2024 р. по справі № 725/3075/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120173285>.
22. Про вжиття додаткових заходів щодо профілактики та запобігання жорстокому поводженню з дітьми : Наказ Міністерства освіти науки України від 25.12.2006 № 844. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0844290-06>.
23. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
24. Про професійну (професійно-технічну) освіту : Закон України від 10 лютого 1998 р. № 103/98-ВР (утратив чинність 12.09.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80>.
25. Про професійну освіту : Закон України від 21 серпня 2025 р. № 4574-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4574-20#n1084>.
26. Рішення Європейського суду по справі Ireland v. the United Kingdom (Ірландія проти Сполученого Королівства) від 18 січня 1978 року (Series A no. 25). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57506>.
27. Соболь Є.Ю. Судова практика у справах про булінг (цькування). *Наукові записки. Серія «Право»*. 2021. № 11. С. 80-85. DOI: 10.36550/2522-9230-2021-11-80-85.

References

1. Valieiev, R. H. (2024) Pozytsii Verkhovnoho Sudu z problemnykh aspektiv sudovoi praktyky u sferi protydii domashnomu nasyilstvu [Positions of the Supreme Court on problem aspects of court practice in the field of combating domestic violence]. *Visnyk Luhanskoho navchalno-naukovoho institutu im. E. O. Didorenka*, № 1(105), pp. 60–75. [in Ukr.].
2. Valieiev, R. H. (2025) Sudova praktyka apeliatsiinykh instantsii shehodo zlisnoi nepokory zakonnym vymoham politseiskoho pid chas komendantskoi hodyny [Judicial practice of appellate courts regarding malicious disobedience to lawful police orders during curfew]. *Visnyk Luhanskoho navchalno-naukovoho institutu im. E. O. Didorenka*, № 1(109), pp. 99–115. [in Ukr.].
3. Hradova, Yu.і.V. (2020) Kvalifikatsiia administratyvnoho pravoporushennia yak bulinh: problemni aspekty [Qualification of an administrative offense as bullying: Problematic aspects]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. Seriya: Pravo*, pp. 85–90. [in Ukr.].
4. Drok, I. (2020) Provdzhennia u spravakh pro bulinh [Proceedings in bullying cases]. *Pidpriemnystvo, gospodarstvo i pravo*, № 7, pp. 149–152. [in Ukr.].
5. Nazarova, O. O. (2023) Zarubizhnyi dosvid zastosuvannia kryminalnoi vidpovidalnosti do osib, shcho vchyniaut bulinh ta mobinh [Foreign experience of applying criminal liability to persons committing bullying and mobbing]. *Chasopys Kyivskoho instytutu intelektualnoi vlasnosti ta prava*, № 3, pp. 3–8. [in Ukr.].
6. Ministerstvo vnutrishnikh sprav Ukrainy. (2021, October 29) Podolannia domashnoho nasyilstva – tse priorytetne zavdannia dlia MVS – Kateryna Pavlichenko [Combating domestic violence is a priority task for the Ministry of Internal Affairs – Kateryna Pavlichenko]. Retrieved from: <https://mvs.gov.ua/press-center/news/podolannya-domashnyogo-nasyilstva-ce-priorytetne-zavdannia-dlya-mvs-katarina-pavlichenko>. [in Ukr.].
7. Dnipro Court of Appeal. (2024, April 1) Postanova Dniprovskoho apeliatsiinoho sudu vid 01 kvitnia 2024 r. po spravi № 214/10013/23 [Ruling of the Dnipro Court of Appeal of April 1, 2024 in case No. 214/10013/23]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118435645>. [in Ukr.].
8. Dnipro Court of Appeal. (2024, February 2). Postanova Dniprovskoho apeliatsiinoho sudu vid 02 liutoho 2024 r. po spravi № 204/15976/23 [Ruling of the Dnipro Court of Appeal of February 2, 2024 in case No. 204/15976/23]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116863296>. [in Ukr.].

9. Cassation Criminal Court of the Supreme Court of Ukraine. (2021, February 25) Postanova Kasatsiinoho kryminalnoho sudu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 25 liutoho 2021 r. po spravi № 583/3295/19 [Ruling of the Cassation Criminal Court of the Supreme Court of Ukraine of February 25, 2021 in case No. 583/3295/19]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95213443>. [in Ukr.].

10. Cassation Criminal Court of the Supreme Court of Ukraine. (2022, June 14) Postanova Kasatsiinoho kryminalnoho sudu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 14 chervnia 2022 r. po spravi № 585/3184/20 [Ruling of the Cassation Criminal Court of the Supreme Court of Ukraine of June 14, 2022 in case No. 585/3184/20]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105301745>. [in Ukr.].

11. Kyiv Court of Appeal. (2024, May 6) Postanova Kiiivskoho apeliatsiinoho sudu vid 06 travnia 2024 r. po spravi № 760/5815/24 [Ruling of the Kyiv Court of Appeal of May 6, 2024 in case No. 760/5815/24]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118991312>. [in Ukr.].

12. Kyiv Court of Appeal. (2024, January 29) Postanova Kiiivskoho apeliatsiinoho sudu vid 29 sichnia 2024 r. po spravi № 759/20981/23 [Ruling of the Kyiv Court of Appeal of January 29, 2024 in case No. 759/20981/23]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116774153>. [in Ukr.].

13. Mykolaiv Court of Appeal. (2025, July 14) Postanova Mykolaivskoho apeliatsiinoho sudu vid 14 lypnia 2025 r. po spravi № 471/248/25 [Ruling of the Mykolaiv Court of Appeal of July 14, 2025 in case No. 471/248/25]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128839712>. [in Ukr.].

14. Poltava Court of Appeal. (2025, March 18) Postanova Poltavskoho apeliatsiinoho sudu vid 18 ereznia 2025 r. po spravi № 554/13668/24 [Ruling of the Poltava Court of Appeal of March 18, 2025 in case No. 554/13668/24]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126207415>. [in Ukr.].

15. Poltava Court of Appeal. (2025, May 30) Postanova Poltavskoho apeliatsiinoho sudu vid 30 travnia 2025 r. po spravi № 554/13960/24 [Ruling of the Poltava Court of Appeal of May 30, 2025 in case No. 554/13960/24]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127754415>. [in Ukr.].

16. Rivne Court of Appeal. (2024, March 15) Postanova Rivnenskoho apeliatsiinoho sudu vid 15 bereznia 2024 r. po spravi № 566/512/23 [Ruling of the Rivne Court of Appeal of March 15, 2024 in case No. 566/512/23]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117722229>. [in Ukr.].

17. Ternopil Court of Appeal. (2025, April 7) Postanova Ternopil'skoho apeliatsiinoho sudu vid 07 kvitnia 2025 r. po spravi № 593/214/25 [Ruling of the Ternopil Court of Appeal of April 7, 2025 in case No. 593/214/25]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126381640>. [in Ukr.].

18. Khmelnytskyi Court of Appeal. (2025, February 14) Postanova Khmelnytskoho apeliatsiinoho sudu vid 14 liutoho 2025 r. po spravi № 686/9360/24 [Ruling of the Khmelnytskyi Court of Appeal of February 14, 2025 in case No. 686/9360/24]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125196256>. [in Ukr.].

19. Khmelnytskyi Court of Appeal. (2025, January 24) Postanova Khmelnytskoho apeliatsiinoho sudu vid 24 sichnia 2025 r. po spravi № 686/29643/24 [Ruling of the Khmelnytskyi Court of Appeal of January 24, 2025 in case No. 686/29643/24]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124669258>. [in Ukr.].

20. Chernivtsi Court of Appeal. (2025, May 1) Postanova Chernivetskoho apeliatsiinoho sudu vid 01 travnia 2025 r. po spravi № 727/2930/25 [Ruling of the Chernivtsi Court of Appeal of May 1, 2025 in case No. 727/2930/25]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127006339>. [in Ukr.].

21. Chernivtsi Court of Appeal. (2024, July 4) Postanova Chernivetskoho apeliatsiinoho sudu vid 04 lypnia 2024 r. po spravi № 725/3075/24 [Ruling of the Chernivtsi Court of Appeal of July 4, 2024 in case No. 725/3075/24]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120173285>. [in Ukr.].

22. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2006, December 25) Pro vzhytтя dodatkovoho zakhodiv shchodo profilaktyky ta zapobihannia zhorstokomu povodzhenniu z ditmy: Nakaz № 844 [On additional measures for prevention and protection against cruel treatment of children: Order No. 844]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0844290-06>. [in Ukr.].

23. Verkhovna Rada of Ukraine. (2017, September 5) Pro osvitu: Zakon Ukrainy № 2145-VIII [On education: Law of Ukraine No. 2145-VIII]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. [in Ukr.].

24. Verkhovna Rada of Ukraine. (1998, February 10) Pro profesiinu (profesiino-tekhnichnu) osvitu: Zakon Ukrainy № 103/98-VR (vratyv chynnist 12.09.2025) [On vocational (professional-technical) education: Law of Ukraine No. 103/98-VR (repealed 12.09.2025)]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80>. [in Ukr.].

25. Verkhovna Rada of Ukraine. (2025, August 21) Pro profesiinu osvitu: Zakon Ukrainy № 4574-IX [On vocational education: Law of Ukraine No. 4574-IX]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4574-20#n1084>. [in Ukr.].

26. European Court of Human Rights. (1978, January 18) Ireland v. the United Kingdom, Series A № 25. Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57506>

27. Sobol, Ye. Yu. (2021) Sudova praktyka u spravakh pro bulinh (tskuvannia) [Court practice in bullying cases]. *Naukovi zapysky. Serii: Pravo*, № 11, pp. 80–85. [in Ukr.].

ABSTRACT

Ruslan Valieiev. Appellate courts' positions and reasoning in determining the absence of the event and elements of bullying in Ukraine: case law of 2024–2025

The recognition of the importance of the students' physical and mental health has drawn significant attention from society, scholars, and law enforcement agencies to the issue of violent actions in educational institutions. Immediately after bullying was classified in Ukraine as an administrative offense, Ukrainian legal scholars conducted a number of studies devoted to the nature of bullying in the context of human rights, the elements of this offense, the specifics of proceedings in relevant cases, problematic aspects of legal qualification and judicial review, as well as foreign experience in holding bullies criminally liable. However, the arguments and positions of appellate courts in cases where they established the absence of the elements and/or the event of the offense have not yet been sufficiently studied.

This study uses methods of information retrieval in the court decision registry, analysis, synthesis, legal qualification, comparison, etc. To summarize appellate courts' reasoning, the author turned to the decisions of 2024–2025, when judicial practice naturally formed certain positions and influential rulings. Based on the analysis of the judgments, the author identified several clusters of cases. The first cluster includes decisions (8 cases) where the courts found a lack of sufficient and admissible evidence due to failure to prove the systematic nature of violent acts. In 5 other cases, the absence of proven harm (or risk of harm) was decisive.

The study substantiates certain recommendations, in particular: giving greater attention to qualitative rather than quantitative criteria for establishing the systematic nature of violent acts, and addressing the urgent need for Supreme Court guidance on problematic aspects of applying anti-bullying legislation.

Key words: *bullying in the educational environment, case law, appellate courts, evidence, Ukrainian Code of Administrative Offenses, protocol on an administrative offense (administrative offense report).*

Надійшла до редакції: 06.10.2025

Прийнято до друку після рецензування: 31.10.2025

Опубліковано: 12.12.2025

УДК 343.53

DOI <https://doi.org/10.32782/2078-3566-2025-4-19>

Валентин ЛЮДВІК

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна)
valentyn.liudvik@dduvs.edu.ua

Валентин БІДНЯК

кандидат юридичних наук
(Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна)
d_cpsi@dduvs.edu.ua

СУЧАСНИЙ СТАН ПОШИРЕННЯ ШАХРАЙСТВА В УМОВАХ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

У статті досліджено сучасний стан поширення шахрайства в Україні в умовах особливих правових режимів, зокрема воєнного стану, а також основні чинники, що сприяють його активізації. Проаналізовано вплив економічної нестабільності, масової внутрішньої та зовнішньої міграції, цифровізації економічних процесів та обмежених ресурсів правоохоронних органів на рівень шахрайських правопорушень. Особлива увага приділена уразливим категоріям населення – людям похилого віку, особам з інвалідністю й внутрішньо переміщеним особам, що підвищує ризик їх потрапляння в шахрайські схеми. На основі аналізу наукових джерел, офіційної статистики та практичного досвіду запропоновано класифікацію шахрайств, яка охоплює як класичні форми обману, так і сучасні прояви, пов'язані з цифровими технологіями й соціально орієнтованими схемами. Дослідження дає змогу оцінити динаміку шахрайських дій, виділити їх основні закономірності та підгрунтя для розробки комплексної системи заходів щодо протидії цьому виду кримінально-протиправної діяльності. З аналізу статистичних даних убачається збільшення кількості кримінальних правопорушень, передбачених ст. 190 КК України, що свідчить про домінування шахрайства в структурі злочинності проти власності останніми роками. Запропоновані висновки та класифікація створюють основу для розроблення комплексної системи заходів із протидії шахрайству в умовах сучасних соціально-економічних викликів та особливих періодів. Результати дослідження формують основу для вдосконалення законодавства, посилення інституційних можливостей правоохоронних органів і розроблення комплексних превентивних стратегій, спрямованих на захист населення в кризових умовах і мінімізацію соціально-економічних наслідків шахрайських посягань. Обґрунтовано актуальність комплексної міжвідомчої взаємодії, посилення цифрової безпеки, удосконалення кримінального законодавства й необхідність запровадження профілактичних програм, орієнтованих на підвищення рівня обізнаності громадян щодо ризиків шахрайства в умовах кризових періодів.

Ключові слова: шахрайство, кримінальні правопорушення, особливі правові режими, цифрові технології, вразливі категорії населення, соціальна безпека, економічні ризики, псевдоволонтерство, класифікація шахрайства.

© В. Людвік, 2025

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3385-6046>

© В. Бідняк, 2025

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6243-1939>